

LAUSUNTO

THL 908/4.00.00/2009

Sisäasiainministeriö
Maahanmuutto-osasto

2.9.2009

Viite: lausuntopyyntöne 14.8.2009

Lausunto ulkomaalaislain muuttamisesta

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) on pyydetty lausuntoa ulkomaalaislain muuttamisesta.

Esityksen ehdotukset muutettavista ulkomaalaislain pääkohdista ovat :

- 1) Esityksellä pantaisiin täytäntöön oikeuslääketieteellistä iän selvittämistä koskevat säännökset kansainvälistä suojelua tai oleskelulupaa hakevan iän selvittämiseksi, jos hakija tutkimukseen suostuu.
- 2) Perheenjäsenen oleskelulupahakemus voitaisiin hylätä, jos perheenkokoaja on antanut vääriä tietoja, joiden perusteella hän on saanut oman oleskelulupansa Suomeen.
- 3) Kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheen yhdistäminen edellyttäisi jatkossa riittävää toimeentuloa, jos perhe on muodostettu vasta ulkomaalaisen Suomeen tulon jälkeen.
- 4) Sellaisten kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saaneiden henkilöiden oikeutta perheen yhdistämiseen, jotka eivät ole saaneet pakolaisasemaa, tarkistettaisiin siten, että heidän olisi mahdollista hakea perheen yhdistämistä vasta asuttuaan Suomessa vuoden ajan oleskeluluvalla.
- 5) Esityksessä ehdotetaan myös määriteltäväksi, millä ehdoin kasvatilapselle voitaisiin myöntää oleskelulupa perhesiteen perusteella.
- 6) Perhesiteen perusteella tehtyjen hakemusten yhteydessä tapahtuvaa kuulemismenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, ettei kuulemisvelvoitetta olisi silloin kun kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta.
- 7) Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että kansainvälistä suojelua hakevien työnteko-oikeus sidottaisiin henkilöllisyyden selvittämiseen. Työnteko-oikeus olisi esityksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla, joka ei ole antanut vääriä tietoja henkilöllisyydestään ja hänen henkilöllisyytensä on selvitetty tai henkilöllisyyttä ei ole kyetty selvittämään hakijasta riippumattomasta syystä.

Lausuntonaan THL esittää seuraavaa:

Yleistä

Esitys ulkomaalaislain muuttamiseksi pyrkii estämään ulkomaalaisten maahantulijoiden väärinkäytöksiä mm. värien tietojen antamisen rankaisemista epäämällä oleskelulupa. Väärinkäytösten estäminen on yleisesti hyväksyttävää. Toisena yleistavoitteena lainmuutoksessa on nimenomaisesti alaikäisten turvapaikan hakijoiden, perheen yhdistämiseen ja työntekoon liittyvien vetotekijöiden minimoiminen. Taustalla on alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikan hakijoiden määrän lisääntyminen lähes kaikissa Euroopan maissa. Koska tämä koskee erityisen haavoittuvaisessa asemassa olevia lapsia ja perhettä, liikkuu lakiehdotuksen muutos

www.thl.fi

ihmisoikeuksien, lasten oikeuksien ja perusoikeuksien ytimessä ja vaatii sen vuoksi äärimmäisen huolellista lisäharkintaa.

Oikeuslääketieteelliset iän selvittämistä koskevat säännökset kansainvälistä suojelua tai oleskelulupaa hakevan iän selvittämiseksi, jos hakija tutkimukseen suostuu.

Lakimuutoksessa ehdotetaan oikeuslääketieteellistä iänselvitystä epäselvissä tapauksissa. Iän selvitys tehdään jos alaikäiseksi itsensä ilmoittama lapsi tai hänen huoltajansa suostuu siihen antamalla tietoisien suostumuksensa lääketieteellisen tutkimuksen tekemiseen. Tämä on hyvin ongelmallista ja kyseenalaista lapsen oikeusturvan kannalta. Vuoden 2008 suomalaisten kokemusten mukaan noin 7:lle 20:stä joille iänmäärittäminen tehtiin, todettiin olevan täysi-ikäinen. Tämä määrä on liian pieni lakimuutoksen perusteluksi.

Tietoisien suostumuksen kysyminen ja edellyttäminen tällaisessa tapauksessa on absurdia, sillä alaikäisellä ei ole vaihtoehtoja. Kieltäytyminen iän määrittämisestä voi hankaloittaa hänen oleskelulupansa saantia, kuten on käynyt muissa maissa jossa vastaava käytäntö on käytössä.

Miten varmistetaan että alaikäinen turvapaikanhakija ymmärtää tietoisien suostumuksen merkityksen, joka on ehdoton edellytys sen kysymiselle. Tietoisien suostumuksen perusedellytykset ovat että potilas on kykenevä ymmärtää sen. Jos kolmansista maista tulleelta alaikäiseltä turvapaikan hakijalta kysytään ensimmäisen kerran hänen ikänsä epäilyn yhteydessä tietoista suostumusta, on tilanne absurdi.

Ehdotus on ristiriidassa lääketieteellistä tutkimusta koskevan lain kanssa (488/1999). Laissa lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999) määritellään potilaan tietoinen suostumus (informed consent) prosessiksi, jossa tutkittava vapaasta tahdostaan vahvistaa halukkuutensa osallistua tiettyyn tutkimukseen sen jälkeen, kun hän on saanut riittävät tiedot kaikista osallistumispäätöksensä kannalta merkittävistä tutkimukseen liittyvistä seikoista.

Lakimuutos on ristiriidassa alaikäisiä koskevan lääketieteellistä tutkimusta koskevan lain artiklan kanssa. On epäeettistä tehdä lääketieteellistä tutkimusta terveille lapsille. Yleensä alaikäisen tietoinen suostumus pyydetään vain hänen terveyteensä liittyvissä tutkimuksissa (Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 488/1999, 8 §) eikä rikosepäilyissä josta iänmäärittämisessä on kyse. Laissa lääketieteellisestä tutkimuksesta sanotaan että: Alaikäinen saa olla tutkittavana vain, jos samoja tieteellisiä tuloksia ei voida saavuttaa muilla tutkittavilla ja jos tutkimuksesta on odotettavissa suoraa hyötyä hänen terveydelleen tai iältään tai terveydentilaltaan samaan ryhmään kuuluvien henkilöiden terveydelle. Jos alaikäinen on täyttänyt 15 vuotta ja ikäänsä, kehitystasoonsa sekä sairauden ja tutkimuksen laatuun nähden kykenee ymmärtämään tutkimuksen tai tutkimustoimenpiteen merkityksen ja kysymys on tutkimuksesta, josta on odotettavissa suoraa hyötyä hänen terveydelleen, riittää siihen hänen tietoon perustuva kirjallinen suostumuksensa. Tällöin huoltajalle on ilmoitettava asiasta. Muussa tapauksessa alaikäinen saa olla tutkittavana vain, jos hänen huoltajansa tai muu laillinen edustajansa on antanut siihen kirjallisen suostumuksensa sen jälkeen, kun suostumuksen antamiseen oikeutetulle on annettu selvitys. Jos alaikäinen kykenee ymmärtämään häneen kohdistuvan tutkimustoimenpiteen merkityksen, edellytetään siihen lisäksi

hänen kirjallista suostumustaan. Jos alaikäinen tutkittava (esim. kouluikäinen) vastustaa tutkimusta tai tutkimustoimenpidettä, on hänen mielipidettään hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen noudatettava (Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 488/1999, 8 §).

Lakiehdotuksessa oikeuslääketieteellisestä iänmäärittäyksestä voidaan tietoisesti tuottaa terveysriski terveille lapselle. Säteilymenetelmien käyttö on aina riski terveydelle. Laissa lääketieteellisestä tutkimuksesta sanotaan myös että tutkittavalle pitää riittävän tarkasti selostaa (kirjallisesti ja suullisesti) tutkimuksen tarkoitus, menetelmät, tutkimuksen mahdollisesti tuomat hyödyt sekä siitä mahdollisesti aiheutuvat riskit ja haitat. Kun lapsi on käytännössä pakotettu lääketieteellisen iänmäärittäykseen, on eettisesti kestävämpi se, että säteilymenetelmään perustuva tutkimus voi tosiasiallisesti vahingoittaa hänen terveyttään. Tietoisessa suostumuksessa siis lapselle pitää kertoa että iänmäärittäminen voi mahdollisesti vahingoittaa hänen terveyttään. Lasten oikeuksien sopimuksessa taas tähdennetään pidättäytymistä kaikenlaisen lapsen terveyttä vahingoittavasta toiminnasta. Ylipäätään säteilymenetelmän käyttö terveillä ihmisillä – ja erityisen haavoittuvaisilla lapsilla – on eettisesti kaikin tavoin kestävämpi.

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Iänmäärittäminen ei-täysin varmojen lääketieteellisten menetelmien käyttö sotii tätä perustuslain kohtaan vastaan.

Lakimuutosehdotuksessa ei ole harkittu sitä, mitä väärä lääketieteellinen ikäarvio vaikuttaa lapsen elämään. Tällä hetkellä ei ole olemassa mitään täysin luotettavaa iänmäärittäksen keinoa, mistä syystä virheitä tapahtuu lääketieteellisessäkin iänmäärittäksessä (tästä syystä Ruotsissa sitä ei käytetä). Lainmuutoksessa tulee huolellisesti punnita väärän iänmäärittäksen seuraukset lapselle, kun hänet käännytetään pois maasta. Pakolaislapset ja samassa asemassa olevat muutkin lapset ovat erityisen suojelun tarpeessa lasten oikeuksien sopimuksen mukaan.

Lakimuutosehdotuksessa ei ole varauduttu siihen että jos iänmäärittämysosa menee läpi, on odotettavissa että iänmäärittäminen lisääntyy. Miten turvataan mahdollisimman luotettavan iänmäärittäksen tekijöiden voimavarat? Jos iänmäärittäksen tekoa laajennetaan Helsingin oikeuslääketieteellisen osaamiskeskuksen ulkopuolelle, miten varmistetaan iänmäärittäysten tekijöiden ammattitaito ja puolueettomuus sekä lapsen oikeusturva?

Miten estetään se että alaikäistä nopeasti kehittyneitä lasta ei kohdella täysi-ikäisenä turvapaikan hakijana? Tässä on vaarana että viranomaiset syylistyvät välittömään syrjintään, joka on yhdenvertaisuuslain vastaista. Välitön syrjintä tarkoittaa sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Iänmäärittäksessä fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilaiset lapset ovat tällöin eriarvoisessa asemassa keskenään.

Osa kolmansista maista tulevista lapsista on voinut kokea viranomaisten vainoa, sotaa ja kaltoinkohtelua, mikä voi lähtökohtaisesti olla ymmärrettävänä esteenä hyvälle yhteistyökyvyille

suomalaisten maahanmuuttoviranomaisten kanssa. Osa näistä lapsista on voinut olla myös ihmissalakuljetuksen tai –kaupan uhreja.

Kun edellä mainitut iänmäärittäykseen liittyvät epävarmuustekijät huomioidaan, miten siinä voi toteutua lapsen etu, joka on tärkeä periaate lasta koskevissa päätöksissä lasten oikeuksien sopimuksessa?

Lasten oikeuksien sopimuksessa jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle. Voidaako nämä taata yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille, joiden iänmäärittäyksessä on epäselvyyksiä ja lapsi käännytetään pois maasta?

Kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenyhdistäminen edellyttäisi jatkossa riittävää toimeentuloa, jos perhe on muodostettu vasta ulkomaalaisen Suomeen tulon jälkeen

Tämä lakimuutosehdotus asettaa perheet eri arvoiseen asemaan edellyttämällä riittävän toimeentuloa perheenyhdistäjältä. Riippumatta perheen etnisyydestä perheen toimeentulo voi vaihdella paljonkin eri aikoina perheestä riippumattomista syistä. Tämä ehdotus on yhdenvertaisuuslain sekä lasten oikeuksien sopimuksen vastainen.

Lasten oikeuksien sopimuksessa jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä. Lapsella on myös oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.

Pääjohtaja

Pekka Puska

Erikoistutkija

Maili Malin